

## EKOLOGIK ONG VA AXLOQNING IJTIMOYIY-EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI

**Artikova Muhayyo Botiraliyevna**  
**Qodirov Valijon Abdurahmanovich**  
**Хасанов Шаробидин Азамович**  
**Муқаддас Тожибоева Абдурахимовна**  
**Azimova Ziyoda Ergashevna**

**Andijon davlat pedagogika instituti o'qituvchilari**  
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14928537>

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada ekologik madaniyatning mohiyati, uning inson faoliyatidagi o'rnini va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan axloqiy tamoyillari yoritilgan. Ekologik madaniyat insonning atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatini, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish tamoyillarini va ekologik masalalarni hal etishda faol ishtirokini aks ettiruvchi muhim tushuncha sifatida tadqiq qilingan. Ekologik madaniyatning jamiyatning turli sohalariga, jumladan, iqtisodiyot, ta'lim va siyosatga ta'siri, shuningdek, kundalik hayotdagi amaliy ko'rinishlari misollar orqali ochib berilgan. Pedagogik jarayonlardagi ekologik ong va axloqni shakllantirish masalalari, yosh avlodda tabiatga nisbatan hurmat va mas'uliyatni rivojlantirishning dolzarbligi alohida ta'kidlangan.

**Kalit so'zlar:** ekologik ong, ekologik axloq, atrof-muhit, tabiiy resurs, ekologik madaniyat, iste'mol madaniyati, tabiat, ekologik xavfsizlik.

**Аннотация.** В статье рассматривается сущность экологической культуры, ее роль в деятельности человека, а также этические принципы, направленные на защиту окружающей среды. Экологическая культура изучается как важное понятие, отражающее ответственное отношение человека к окружающей среде, принципы рационального использования природных ресурсов, активное участие в решении экологических проблем. На примерах раскрывается влияние экологической культуры на различные сферы жизни общества, включая экономику, образование, политику, а также ее практические проявления в повседневной жизни. Подчеркиваются вопросы формирования экологического сознания и этики в педагогических процессах, а также актуальность воспитания у подрастающего поколения бережного отношения и ответственности за природу.

**Ключевые слова:** экологическое сознание, экологическая этика, окружающая среда, природные ресурсы, экологическая культура, культура потребления, природа, экологическая безопасность.

**Annotation.** The article examines the essence of environmental culture, its role in human activity, and ethical principles aimed at protecting the environment. Environmental culture is studied as an important concept reflecting a responsible attitude of a person to the environment, principles of rational use of natural resources, active participation in solving environmental problems. Examples reveal the influence of environmental culture on various spheres of society, including economics, education, politics, as well as its practical manifestations in everyday life. The issues of developing environmental awareness and ethics

in pedagogical processes are emphasized, as well as the relevance of educating the younger generation in caring attitude and responsibility for nature.

**Keywords:** environmental awareness, environmental ethics, environment, natural resources, environmental culture, consumer culture, nature, environmental safety.

Ekologik madaniyat – bu insonning atrof-muhitga bo‘lgan mas’uliyatli munosabati, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish qoidalari va ekologik masalalarni hal qilishdagi faol ishtirokini aks ettiruvchi tushuncha. Bu madaniyat, birinchi navbatda, insonning tabiat bilan uyg‘un hayot kechirish qobiliyatini, tabiatni saqlash va himoya qilishga qaratilgan axloqiy qadriyatlarini ifodalaydi. Jamiyat rivojlanishida ekologik madaniyatning o‘rni juda muhim, chunki u barqaror rivojlanish uchun zarur bo‘lgan ekologik xavfsizlik va resurslarni asrashni ta’minlaydi<sup>1</sup>. Ekologik madaniyat rivojlangan jamiyatlarda ekologik muammolarni bartaraf etish, atrof-muhitni himoya qilish va tabiiy resurslarni ratsional boshqarishda yuqori natijalarga erishiladi. Bu madaniyat inson faoliyatining barcha jabhalarida aks etadi, shu jumladan iqtisodiyot, ta’lim, siyosat va kundalik hayotda.

Ekologik ong va axloq ekologik madaniyatning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Ekologik ong – bu insonning tabiat va atrof-muhit haqidagi bilimlari, ularning qadriyat sifatida qabul qilinishi va ushbu bilimlarning kundalik hayotda qo‘llanilishi. Ekologik axloq esa, insonning tabiatga bo‘lgan munosabati bilan bog‘liq axloqiy tamoyillar va me’yorlarni o‘z ichiga oladi. Bu ikki komponent jamiyatning barqaror rivojlanishini ta’minlash uchun zarur bo‘lgan asosiy elementlardir. Ekologik ongni shakllantirish insonning tabiatni asrashga qaratilgan amaliy faoliyatiga asoslanadi, ekologik axloq esa ushbu faoliyatning axloqiy jihatlarini tartibga soladi<sup>2</sup>. Bu jarayonlarda insonning ma’naviy rivojlanishi va axloqiy ongining kengayishi muhim ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ekologik masalalar dolzarbligi tobora ortib bormoqda. Atmosfera ifloslanishi, iqlim o‘zgarishi, biologik xilma-xillikning yo‘qolishi va tabiiy resurslarning kamayishi kabi muammolar butun dunyo miqyosida e’tibor talab qilmoqda. Ushbu masalalarni hal qilishda ekologik madaniyat va unga bog‘liq bo‘lgan ong va axloqning roli katta ahamiyatga ega. Ekologik muammolarni samarali hal qilish faqat texnologik va iqtisodiy yondashuvlar bilan chegaralanmasligi kerak, balki bu jarayonlar jamiyatning ekologik madaniyati va axloqiy qoidalarga asoslangan yondashuvni talab qiladi. Ekologik axloq va ongning shakllanishi orqali jamiyat tabiiy resurslarni oqilona boshqarish va barqaror rivojlanish tamoyillariga erishishi mumkin. Demak, ekologik madaniyat, ong va axloq zamonaviy dunyo muammolarining hal qiluvchi omillaridan biri bo‘lib, ularni rivojlantirish orqali nafaqat atrof-muhitni himoya qilish, balki kelajak avlodlar uchun qulay ekologik sharoitlarni yaratish ham mumkin bo‘ladi. Shu sababli, ekologik ong va axloqni tarbiyalash va rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri bo‘lishi kerak.

<sup>1</sup> Caporali F., Caporali F. Development of Ecological Awareness //Ethics and Sustainable Agriculture: Bridging the Ecological Gaps. – 2021. – C. 23-87.

<sup>2</sup> Baugher J. E., Osika W., Robert K. H. Ecological consciousness, moral imagination, and the framework for strategic sustainable development //Creative Social Change. – Emerald Group Publishing Limited, 2016. – C. 119-142.

Ekologik ong insonning tabiatga bo'lgan munosabati va atrof-muhitga ta'sir ko'rsatadigan harakatlarida mas'uliyatni anglashining muhim jihati<sup>3</sup>. Bu tushuncha shaxsning ekologik muammolarni anglash qobiliyatidan boshlab, ularga nisbatan axloqiy munosabatlarni shakllantirishgacha bo'lgan jarayonni o'z ichiga oladi. Ekologik ongni rivojlantirish shaxsni tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'lishga undaydi, bu esa o'z navbatida inson faoliyatini barqaror rivojlanish tamoyillariga mos ravishda olib borishga yordam beradi. Masalan, shaxsiy iste'mol odatlarini o'zgartirish, chiqindilarni qayta ishlash va energiya tejash kabi harakatlar ekologik ongning namunasidir.

Axloqiy qadriyatlar ekologik qarorlar qabul qilishda asosiy o'rin tutadi. Tabiatga hurmat, mas'uliyat hissi, hamjihatlik va kelajak avlodlar oldidagi burch kabi qadriyatlar insonning ekologik muammolarga nisbatan axloqiy yondashuvini belgilaydi. Bu qadriyatlar orqali insonning qarorlari nafaqat hozirgi sharoitlarni yaxshilashga, balki uzoq muddatli ekologik barqarorlikni ta'minlashga ham qaratilgan bo'ladi. Masalan, shaxsning transport vositasini tanlashda kam uglerod chiqaruvchi vositalardan foydalanishga intilishi yoki ortiqcha resurslarni sarflamaslikka bo'lgan intilishi axloqiy qadriyatlarning amaliy ko'rinishidir.

Shaxsiy ekologik madaniyatning kundalik hayotga ta'siri shaxsning o'z hayot tarzini tabiatga zarar yetkazmaydigan tarzda tashkil etishida namoyon bo'ladi. Bu nafaqat ekologik mas'uliyatni his qilish, balki ushbu mas'uliyatni kundalik faoliyatda amalda qo'llashni anglatadi. Masalan, uyda energiyani tejash, suvni tejash, chiqindilarni ajratib yig'ish yoki ekologik toza mahsulotlarni xarid qilish kabi faoliyatlar insonning ekologik madaniyatini ko'rsatadi. Kundalik hayotdagi bunday amaliy harakatlar nafaqat shaxsning tabiatga bo'lgan munosabatini yaxshilaydi, balki boshqa odamlarga ham namuna bo'lishi orqali jamiyat darajasida ekologik madaniyatni rivojlantirishga yordam beradi<sup>4</sup>.

Umuman olganda, ekologik ong va axloqning shaxs darajasidagi ahamiyati shaxsiy qarorlar va harakatlar orqali tabiatni saqlashga hissa qo'shish imkoniyatini ta'minlashdir. Bu faqat individual muvaffaqiyat emas, balki jamiyat miqyosida ekologik barqarorlikka erishish uchun zarur bo'lgan birlamchi qadamdir. Shu sababli, ekologik ong va axloqni shakllantirish shaxsning hayot sifati va kelajak avlodlarga qoldiriladigan ekologik meros uchun hal qiluvchi omildir.

Jamiyat darajasida ekologik ong va axloq ijtimoiy ekologik madaniyatni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Jamiyatdagi har bir individning ekologik mas'uliyatni his qilishi va axloqiy tamoyillarga rioya qilishi natijasida umumiy ekologik madaniyat rivojlanadi. Ekologik ong jamiyatni atrof-muhitni himoya qilish va barqaror foydalanishga yo'naltiradi. Bu jarayonda ekologik axloq jamiyat a'zolarining tabiiy resurslardan oqilona foydalanishini ta'minlaydigan, ularga nisbatan hurmat va mas'uliyat hissini kuchaytiradigan axloqiy me'yorlarni belgilaydi. Natijada, ijtimoiy ekologik madaniyatning rivojlanishi jamiyatda barqaror rivojlanish tamoyillariga erishishga xizmat qiladi.

<sup>3</sup> Gangwar D. S. Cultivation of ecological consciousness for a sustainable agroecosystem //Journal of International Buddhist Studies. – 2020. – T. 11. – №. 2. – C. 30-46.

<sup>4</sup> Gangwar D. S. Cultivation of ecological consciousness for a sustainable agroecosystem //Journal of International Buddhist Studies. – 2020. – T. 11. – №. 2. – C. 30-46.

Barqaror rivojlanishga erishish va ekologik mas'uliyatni oshirish uchun jamiyatning barcha qatlamlarida ekologik ongli munosabat zarur. Bu, bir tomondan, jamiyat a'zolarining atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli munosabatini shakllantirishni, ikkinchi tomondan, davlat va jamoat tashkilotlarining ekologik masalalarni samarali boshqarishdagi faoliyatini talab qiladi. Jamiyat darajasida ekologik ongli munosabat resurslarning oqilona boshqarilishi, chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash texnologiyalaridan foydalanish va energiya tejamkorligini oshirish kabi ko'plab amaliy jihatlar orqali namoyon bo'ladi. Bu esa barqaror rivojlanishga erishish uchun ekologik siyosatni mustahkamlash va jamiyatni ushbu jarayonlarga jalb qilishni talab qiladi.

Jamiyatda ekologik ong va axloqni shakllantirishda ijtimoiy kampaniyalar, tashviqot va ta'lim muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy kampaniyalar ekologik mas'uliyatni targ'ib qilishning samarali vositasi bo'lib, ular orqali keng jamoatchilik ekologik muammolar haqida xabardor qilinadi va ularga qarshi kurashish bo'yicha amaliy ko'rsatmalar beriladi. Masalan, chiqindilarni qayta ishlash, daraxt ekish yoki suvni tejash bo'yicha tashkil etilgan ijtimoiy harakatlar orqali odamlar tabiatni saqlashda faol ishtirok etishga undaladi.

Tashviqot ishlarining samaradorligini oshirish uchun ularni turli axborot vositalari orqali olib borish lozim. Televideniye, internet va bosma ommaviy axborot vositalarida ekologik masalalar haqida ma'lumotlar berish jamiyatning keng qamrovli qismiga ta'sir qilish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, ta'lim tizimi ekologik ong va axloqni shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarda ekologik fanlar va ekologik tarbiya kurslarini kiritish jamiyatning ekologik madaniyatini mustahkamlaydi<sup>5</sup>.

Jamiyat darajasida ekologik ong va axloqni rivojlantirish atrof-muhitni himoya qilish, resurslarni tejamli boshqarish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun muhim asosdir. Ushbu jarayon ijtimoiy ekologik madaniyatni shakllantirishga hissa qo'shish bilan birga, kelajak avlodlar uchun barqaror ekologik sharoitlarni yaratish imkoniyatini beradi. Shu sababli, ekologik ong va axloqni rivojlantirish uchun davlat va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Pedagogik jarayonlardagi ekologik ong va axloqni shakllantirish jamiyatda barqaror rivojlanishning muhim omili hisoblanadi. Ta'lim tizimi ekologik tarbiyaning asosiy vositasi bo'lib, u yosh avlodning ekologik muammolarni anglashini va atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli munosabatni rivojlantirishini ta'minlaydi. Ekologik ong va axloqni shakllantirish strategiyalari ta'lim mazmunini ekologik ma'lumotlar bilan boyitish va o'quv jarayonlarini shaxsning ekologik mas'uliyatini oshiruvchi amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishga asoslanadi. Masalan, ekologik mavzularni o'quv dasturlariga kiritish, tabiiy resurslarni himoya qilish bo'yicha loyihalar va tajribalar orqali bolalarda ekologik ongni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik texnologiyalar ekologik mas'uliyatni oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Interaktiv ta'lim usullari, masalan, ekologik loyihalar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va jamoaviy muhokamalar, bolalarda ekologik ongni rivojlantirishga yordam beradi.

<sup>5</sup> Gangwar D. S. Cultivation of ecological consciousness for a sustainable agroecosystem //Journal of International Buddhist Studies. – 2020. – T. 11. – №. 2. – C. 30-46.

Shuningdek, virtual va real tajriba o'tkazish texnologiyalari, ekologik laboratoriyalar va dala ishlariga asoslangan o'qitish usullari o'quvchilarni ekologik muammolarni amalda tushunishga undaydi. Bunday texnologiyalar orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'ladilar, balki ulardan kundalik hayotda foydalanish ko'nikmalarini ham shakllantiradilar. Ta'lim jarayonlarida ekologik mavzularni badiiy va madaniy jihatdan o'rgatish ham axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Ekologik tarbiyaning bolalar va o'quvchilar ongini shakllantirishdagi ahamiyati beqiyos. Yosh avlodga tabiatni sevish, uni asrash va himoya qilishning muhimligini singdirish kelajak jamiyatning ekologik barqarorligini ta'minlashning asosiy omillaridan biridir. Bolalar yoshida ekologik axloq va ongni shakllantirish orqali ularda tabiiy resurslarga nisbatan ehtiyotkorlik va hurmat hissi paydo bo'ladi. Maktablarda ekologik tarbiya bo'yicha maxsus tadbirlar o'tkazish, masalan, daraxt ekish, chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha aksiyalar va ekologik viktorinalar, bolalarning ekologik mas'uliyatni ongli ravishda qabul qilishiga yordam beradi. Bundan tashqari, oilaviy ekologik tarbiya jarayoniga jalb etilgan bolalar tabiatga bo'lgan mas'uliyatni oila va jamiyat doirasida kengroq anglash imkoniyatiga ega bo'ladilar<sup>6</sup>.

Shaxs va jamiyat ekologik madaniyatining o'zaro ta'siri atrof-muhitni himoya qilish va barqaror rivojlanishga erishish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Individual ekologik ong va axloq jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirishda asosiy o'rin tutadi, chunki har bir shaxsning tabiiy resurslarga nisbatan mas'uliyatli munosabati umumiy ekologik muhitni yaxshilashga hissa qo'shadi. Mas'uliyatli qarorlar qabul qiladigan shaxslar orqali jamiyatda ekologik ong va axloqni mustahkamlash jarayoni sodir bo'ladi. Masalan, bir shaxsning qayta ishlash odatlari yoki tabiiy resurslardan oqilona foydalanishi nafaqat o'z oilasi, balki keng jamoatchilik uchun ham ijobiy namuna bo'lishi mumkin.

Individual ekologik ongning jamiyatdagi ahamiyati shundaki, u shaxsning ekologik faoliyatini harakatga keltiruvchi asosiy omil hisoblanadi. Shaxs o'zining atrof-muhitga ta'sirini anglaganida, u ekologik masalalar bo'yicha yanada ongli qarorlar qabul qiladi. Bunday ongli yondashuv, o'z navbatida, jamiyatdagi ekologik madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, odamlarning energiyani tejash yoki chiqindilarni kamaytirish bo'yicha qabul qilgan shaxsiy qarorlari jamiyatning ekologik barqarorlikka erishish maqsadlarini amalga oshirishga yordam beradi. Shuning uchun ekologik madaniyatning ildizi shaxs darajasidagi axloqiy qadriyatlar va ongni shakllantirishdan boshlanadi.

Umuman olganda, pedagogik jarayonlarda ekologik ong va axloqni shakllantirish nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki umumiy ekologik madaniyatni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ta'lim tizimi ushbu jarayonning asosiy platformasi sifatida ekologik tarbiya orqali ekologik muammolarni hal qilishga qaratilgan axloqiy va mas'uliyatli yondashuvni shakllantiradi. Shu sababli, ekologik ta'limni takomillashtirish va uning doirasini kengaytirish bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir.

## References:

1. YO'LDOSHEV, Q. O. Z. O. Q. B. O. Y., et al. "Adabiyot." *Toshkent-2019*.

<sup>6</sup> Wagner I. The model of "School of Ecological Culture": Development of children's values of environmental ethics //SHS Web of Conferences. – EDP Sciences, 2018. – T. 55. – C. 03020.

2. Qodirov, Valijon. "Reflections on the formation of reflexive abilities in preschool education." *Science and innovation* 2.B11 (2023): 150-153.
3. Kadirov, Valijon, and Dildora Abdullajonova. "FICTION IS A FACTOR IN THE FORMATION OF NATIONAL EDUCATION AND SPIRITUALITY IN CHILDREN." *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры* 2.3 (2022): 124-127.
4. Valijon, Kodirov, Abdurakhmanovich Abdurakhmanovich, and M. M. Muhammadiyeva. "Integrated Didactic System in Preschool Education and Its Importance." *European Scholar Journal* 2.4 (2021): 17-18.
5. Kadirov, V. "THE IMPORTANCE OF GAMES IN DEVELOPING THE ABILITY OF INDEPENDENT THINKING IN CHILDREN." *Science and innovation* 3.B3 (2024): 56-62.
6. Хасанов, Шаробидин Азамович. "ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ АНАЛИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ЛИТЕРАТУРНОГО ОБУЧЕНИЯ." *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILOSOPHY, SOCIOLOGY, HISTORY AND POLITICAL SCIENCE*. 2018.
7. Ibraimov, X., Z. Azimova, and Z. Otaboeva. "Pedagogical peculiarities of studying group solidarity in the student community." *Science and innovation* 2.B12 (2023): 108-113.
8. Азимова, Зиёда Эргашевна. "Олий ўқув муассасаси маънавий-маърифий ишларининг педагогик назария ва амалиётда тутган ўрни." *Современное образование (Узбекистан)* 2 (2018): 26-35.
9. Азимова, Зиёда Эргашевна, and Нилуфар Мухаматумановна Муллаахунова. "Развитие речи учащихся 6 класса узбекских школ средствами произведений искусства на уроках русского языка как иностранного." *Science and innovation* 2.Special Issue 5 (2023): 638-641.
10. Азимова, З. Э. "Тарбиявий ишлар тизимини интеграл диагностик асосда такомиллаштириш (Олий таълим мисолида)." *Дисс. автореферати* (2018).
11. Азимова, З. Э. "Ўқувчиларнинг шахслараро муносабатлари интеграл диагностикаси. Дисс... канд. пед. наук." (2009).
12. Artikova, M. "DEMAND FOR A COMPETENCY-BASED APPROACH TO THE ACTIVITIES OF TEACHERS IN MODERN CONDITIONS." (2021).
13. Artikova, Muhayo Botiraliyeva. "Experience In Developing Entrepreneurship Skills In Foreign Countries." *Scientific Bulletin of Namangan State University* 1.7 (2019): 250-255.
14. Artikova, Muhayo Botiraliyeva. "PECULIARITIES OF METHODOLOGICAL WORK IN PREPARING PRESCHOOL CHILDREN FOR SCHOOL." *Science and Education* 2.1 (2021): 297-300.
15. Artikova, M. B. "THE FACTORS OF BRINGING CHILDREN UP IN THE MOOD OF MATERIAL AND SPIRITUAL INTEGRATED LIFE IN THE FAMILY (AS AN EXAMPLE OF PRIMARY SCHOOL AGE)." *THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука* 6 (2018): 269-272.
16. Tojiboeva, Muqaddas, Nargiza Sattarova, and Nazokat Qanoatova. "Tradition In Abdulla Avloni's Poetry." *JournalNX* 7.11 (2021): 166-171.
17. Таджибаева, Мукаддас Абдурахимовна. "Традиционные образы в узбекской джадидской поэзии." *Проблемы востоковедения* 2 (56) (2012): 53-58.

18. Tojiboyeva, Ffd MUQADDAS, and Vositov Shavkatbek. "FOLLOW-UP, STABILITY, AND ARTISTIC DISCOVERY IN JADID LITERATURE." *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology* 17.6 (2020): 14576-14581.
19. Abdurahimovna, Tojiboyeva Muqaddas, and Bektasheva Gulbahor Rayimjonovna. "Begali Qosimovning Jadid Matbuoti Masalasiga Yondashuv Mezonlari." *Miasto Przyszłości* 42 (2023): 58-63.
20. Muqaddas, Tojiboyeva. "'BOBURNOMA" DA KELITIRILGAN JOY NOMLARI IBRAT TALQINIDA." *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS*. Vol. 1. No. 11.02. 2023.
21. Muqaddas, Tojiboyeva. "LITERARY AND AESTHETIC VIEWS OF MAHMUDHOJA BEHBUDI." *Conferencea* (2022): 28-31.
22. Tojiboyev, Munavvarjon No'monjonovich. "ETHNOPONOMICS OF FERGANA VALLEY AND ITS SCIENTIFIC BASIS." *Archive of Conferences*. Vol. 24. No. 1. 2021.
23. Tojiboyeva, Muqaddas. "RELATIONS OF THE REPRESENTATIVES OF THE 20TH CENTURY LITERARY WORKERS TO THE SOURCES OF CLASSICAL LITERATURE." *Theoretical & Applied Science* 1 (2017): 39-42.

INNOVATIVE  
ACADEMY